

Jan Čáka

CESTY
KRAJINY
LIDÉ

*Pistorius & Olšanská
Příbram 2009*

Text and illustrations © Jan Čáka, 2009

ISBN 978-80-87053-41-6

Touha putovat

V mé knihovně zaujímá čestné místo také jeden poněkud ošuntěle vyhlížející svazek. To proto, že jsem jej často míval v ruce: Jan Neruda, *Výbor z díla*. Ta kniha mne oslovila už jako mladého a vracím se k ní stále. Dovolte mi, abych pár slov z jednoho fejetonu našeho klasika použil jako motto pro své následující vyprávění.

Hrome, to my vypadali jinak, když jsme se vracívali z letního cestování! Samý hadr – radost se podívat! Kabát jako fángele, košile pouhý obojek, boty hotový cedník. A tělo jako lucerna.

„No ty zase vypadáš – pro Pánaboha!“ bědovala matka. – „I vždyť on se u maminky zase spravi!“ podotkl některý soused. A my nemohli vypravováním pak ani stačit a huba nám jela jako řehtačka. Co my viděli všechno za tu dobu! Celý kouřimský kraj – celý! nebo zas berounský, nebo prácheňský! Na rtech nám hrály samé národní písně, před očima nám tančily samé buclaté Aničky a Barušky a kapesní „deník“ byl plný okreslených hradů a zřícenin a plný zpěvů „Kde domov můj? Tam kde Doubravka...“ – „Kde domov můj? Tam kde Blaniče...“ – „Kde domov můj? Tam kde Litavka...“

Ano, to je začátek Nerudových Vzpomínek vandrovních. O pár řádků pak následuje přímo vlastenecké vyznání:

My cestovali, abych tak řekl, „hloub“. Dojmy nemijely tak rychle, a to je dobře, zvláště pro mladou duši. Kde se člověku líbilo, tam se pozdržel, natáh' a díval. Obraz, ať kraje, ať lidí, měl času dost ponořit se až na dno duše; člověk mohl kraj i lidi si zamilovat i musil milovat vlast a národ, když sám poznal, co je v nich krásy a dobra – my cestovali tehdy „češtěj“.

Možná, že poslední citovaná slova znějí dnes už jaksi archaicky, mne však oslovují stále. Abychom si uvědomili, jakým skvostem je naše česká kotlina, neměli bychom v ní příliš pospíchat. Kolik tu najdeme osobitých přírodních tváří, do nichž naši předkové v průběhu věků usazovali svá sídla. A kolika architektonickými díly ji vyzdobili citliví tvůrci. Chodit tudy, dobře se dívat, poznávat, setkávat se s lidmi...

Tento spisek je autobiografie, v níž putování tvoří osu, kolem které se odvíjí i leccos dalšího. Tak trochu zde navazuji na dříve vydaný titul *Kráčím starou Příbramí*. Nerad bych se opakoval, ale myšlenku tehdy zde uvedenou přece jen znovu připomenu: že je dobře zapsat cosi, co by třeba úplně zapadlo, že podat svědectví může být někdy dokonce i povinností.

Zmíněná knížka se týkala jen mé domovské Příbrami, nyní bych se chtěl rozběhnout i trochu dál a vedle krajin tu především připomenout osoby, které nemalou měrou ovlivnily můj život. I když, bohužel, zdaleka nemohu předvést všechny. Ten pohled zpět je většinou zaměřen do let po druhé světové válce, ale pro pořádek alespoň krátce uvedu, co bylo před tím.

Ač moji předkové byli Příbramané, já jsem přišel na svět v Praze, kam za první republiky odešli otec a matka za prací. Tam jsem prožil dětství do svých jedenácti let, pak se rodiče rozhodli vrátit zpět do města svých předků. To se psal letopočít 1941, třetí rok neblahé nacistické okupace.

V Příbrami jsem vychodil měšťanskou školu a pak si zvolil zdejší veřejnou obchodní školu. Tu ale v létě 1944 Němci zavřeli a žáky postihlo „totální nasazení“. Mě poslali pracovat na dráhu, se zařazením „Jungwerker“, jak to mám zapsáno v „Arbeitsbuchu“ (tedy pracovní knížce). Po osvobození v pětačtyřicátém jsem dokončil obchodní školu a nastoupil zaměstnání jako administrativní pracovník firmy Obchodní družstvo Plzeň, v její příbramské pobočce. To byl velkoobchod, který zásoboval po-

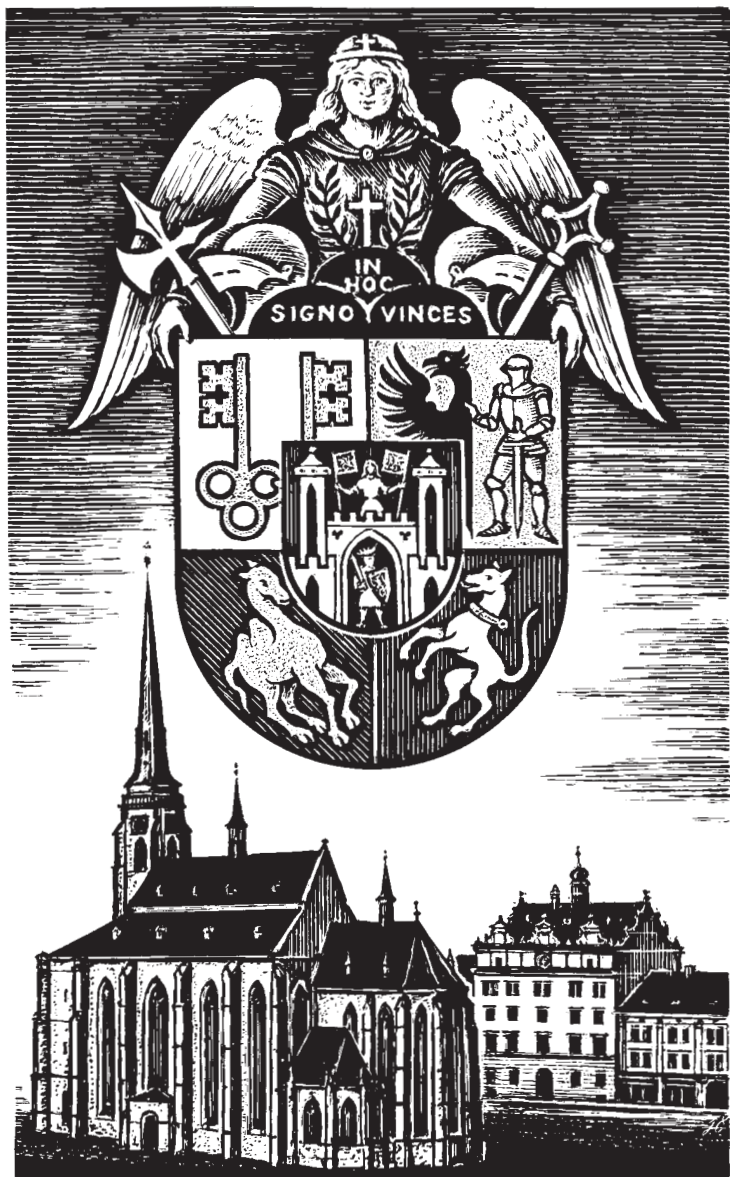
travinami západní Čechy i převážnou část příbramského okresu. Ta práce se pro mne záhy ukázala problematická, o čemž se ještě zmíním. Teď ale přejdu na jiné téma své životní náplně – to, které již ladí s citovaným Nerudou.

Cesty, krajiny, lidé... Už jako docela malého kluka mě lákala krajina kolem našeho bydliště a moc mě mrzelo, že moji milí rodičové byli dokonale usedlí. Vypravit se v neděli někam na výlet, to nebylo nic pro ně. Začal jsem tedy vyrážet „do světa“ sám. Jednou jsem se na koloběžce vypravil z hostivařské periferie, kde jsme tenkrát sídlili, směrem do vnitřní Prahy. Abych nezabloudil, držel jsem se tramvaje, jež jela pod Vyšehrad. Dnes by představa kluka na koloběžce v pražském dopravním chaosu byla nepředstavitelná, ale tenkrát ve třicátých letech 20. století to ještě šlo. Když jsem chodil do třetí obecné, vzal nás pan učitel na výlet do Průhonic, do tamního proslulého zámeckého parku. Šli jsme tam z Hostivaře pěšky po polních cestách mezi širými lány obilí, na nichž později vyrostlo mohutné sídliště. Jenomže mně se ty Průhonice tak líbily, že jsem si cestu do nich záhy sám zopakoval. A když mne pak v studeném lednu 1941 vezl vlak do Příbrami – tentokrát nikoliv na návštěvu příbuzenstva, ale abych tu žil už natrvalo – říkal jsem si na trati mezi Plešivcem a Ostrým: Tak, a teď všechny tyhle kopce prolezu a probádám... („...tam kde Litavka“).

Konec války znamenal obnovení skautingu v Československu. Velmi aktivně se tak dělo i v městě Příbrami. Zde má toto hnutí skutečně silné tradice, prolnuté působením vzácných osobností. A mne tenkrát skauting, o kterém jsem už dříve něco věděl, nesmírně chytl za srdce. I když v mé nátuře hrálo a hraje velkou roli samotářské putování, v tomto čase značně ustoupilo. Už mi raně klukovská éra skončila a věděl jsem, že heslo starších skautů – roverů – zní „sloužím“. A skautské hnutí v té syrové době po své delší nucené odmlce službu potřebovalo. Přihlá-

sil jsem se tedy už v létě pětáctýřicátého roku do týdenního kurzu pro vedení junáckých oddílů, který se konal ve stanovém táboře, narychlo rozloženém v oboře březnického zámeckého parku.

Vše, co jsem zde získal, jsem se pak snažil uplatnit a rozdávat dál, i když onen nadšením plný poválečný čas měl i nemálo těžkostí. Mé nejhezčí skautské vzpomínky se vážou k příbramskému 2. oddílu Junáka, ke „Dvojce“, jak se říkalo. Sešla se v ní řada vynikajících chlapců, z nichž se pak mnozí stali mými celoživotními přáteli. A v dobách, kdy v naší republice bylo skautské hnutí opět zlikvidováno, i častými druhy pro vandrování po té naší báječné vlasti.

Z Plzně do Prahy s lilí na klopě

Na konci léta roku 1947 se začíná nová kapitola mého života, a to změnou pracoviště. Setrval jsem sice u stejné firmy, tedy u Obchodního družstva Plzeň, ale přešel jsem z jeho příbramské pobočky přímo do centrály podniku v Plzni. Ani už nevím, kdo mi tuto změnu navrhl, ale jedno bylo jisté: že jsem do západočeské metropole vyrazil s chutí. Pracoviště v Příbrami se mi totiž dokonale znechutilo. Začal jsem prozírat onen životní omyl, kterým byla má obchodní škola a po ní úřednické zaměstnání s přemiláním financí. Bláhově jsem si myslel, že tam v Plzni by to snad mohlo být trochu jinak. No, nebylo, ale přece jen ona změna prostředí přinesla své klady.

Především samo město Plzeň, ne tak zápecnické, jak mi připadala domovská Příbram. Krásné divadlo, muzeum, galerie a výstavní síně, výběr filmů ve více kinech. A poznávání nových lidí. Ubytoval jsem se tenkrát v samém centru města v Komenského ulici, tedy jen pár kroků od plzeňského náměstí Republiky. Byl to sice jen skromný podnájem v pokojíku u jedné staré paní, ale byl jsem tam spokojen.

Jak jinak, začal jsem se záhy zajímat i o zdejší skauty. Kdo si mi prozradil, že jedno z nejlepších středisek plzeňského Junáka se jmenuje Stopa. Proto tak dobré, že je vede báječný člověk, který stál u samotného zrodu skautingu v tomto městě a velký kus práce už pro toto hnutí vykonal. Že prý se jmenuje Jan Kraus, ale více se uvádí jeho skautská přezdívka Šiwo. Tak jsem se vypravil bratra Krause a jeho Stopu vyhledat.

Plzeňské junácké středisko Stopa tvořilo pět oddílů a pětice smeček vlčat, tedy té nejmladší skautské drobotiny. Klubovny byly soustředěny v podlouhlém dřevěném baráku po německé

armádě, který stál v jižní části Plzně, poblíž silnice na Bory. Šiwo-Kraus byl menší, nesmírně živý človíček, výborný organizátor, který skautskému hnutí věnoval zřejmě všechnu svou energii. Když jsem se mu představil jako dřívější vedoucí příbramského druhého oddílu, vyzval mě nejdřív k posezení a rozhovoru, a to jak na skautská, tak i na nejrůznější další témata. V jeho závěru pronesl Šiwo tato slova: „Jdeš jako na zavolanou. Náš 22. oddíl Plamen zrovna činovnický osiřel. Jsou tam prima kluci, zkus to s nimi.“

Tak jsem to zkusil a záhy jsem se stal vedoucím „dvaadvacítky“ oficiálně. Ti chlapi byli opravdu báječní, pro skauting vysloveně nadšení. Vedle práce v oddíle jsem se snažil pomáhat Šiwovi i jinak, a stalo se, že jsem se někdy na počátku následujícího roku přestěhoval jako podnájemník přímo k Janu Krausovi, do jeho rozměrného bytu v ulici U tržiště. Toho léta jsem pak tábořil se svým oddílem nad Myslívským rybníkem u Pačejova.

Psal se však už neradostný rok 1948 a nad Československem začaly temnět mraky. Jestliže jsem dosud své úřednické zaměstnání u Obchodního družstva Plzeň jakž takž přežíval, nástup komunistů k moci přinesl další nepříjemnosti. Víc a víc jsem zjišťoval, že u téhle profese a v tomto klimatu setrvat nemohu. V jednom krásném jarním dni padlo rázné rozhodnutí: dal jsem výpověď, aniž bych měl vyjasněno, čím se budu zabývat dál. No, zatím alespoň tou přípravou letního skautského tábora...

Ovšem ono „co dál“ bylo vážné. Životní omyl s volbou obchodní školy mě tížil víc a více. Vždyť jsem byl nasměrován docela jinak – chtěl jsem kreslit, dělat grafiku! Konečně ve mně uzrála myšlenka: zkusím udělat zkoušky na Státní grafickou školu v Praze, o níž už jsem slyšel tolik dobrého. Poslal jsem si přihlášku a v červnu se vydal do pražské Křižovnické, kde tenkrát škola sídlila. Zkoušky se mi povedly a i přes nemalý nápor uchazečů jsem byl přijat, dokonce hned do druhého ročníku. Kádrové posudky a další okolnosti, které později

nástup na studia ovlivňovaly, tenkrát – a hlavně nutno říci na této škole – ještě zaběhlé nebyly.

Ve vzpomínkách na svůj rok 1948 se ale ještě na skok vrátím do Plzně. Když jsem se loučil s Šiwou-Krausem, hovořili jsme samozřejmě i o českém skautingu, jehož budoucnost se v nových poměrech nejevila už nijak růžově. Já měl tuto ideu: jako mě Plzeň obohatila právě Janem Krausem, rád bych i v Praze vplul do skautského společenství, kde bych navázal kontakt s někým stejně vzácného zrna. A bratr Šiwo mi bez váhání poradil: „Jdi k Čílovi. Toho moc dobře znám, začínali jsme spolu skautovat u nás v Plzni hned po vzniku republiky, pak odešel do Prahy. A ve skautingu je opravdu osobností.“

Číl – to byla přezdívka JUDr. Karla Skály, tak nadšeného pracovníka tohoto hnutí, že se ve třicátých letech dostal do kruhu úzkých spolupracovníků jeho zakladatele A. B. Svojsíka. Za nacistické okupace byl členem ilegálního ústředí a po válce se zapojil do znovuoobnovování našeho skautingu opět s plným nasazením. Ale jak už víme, nedlouho po uskutečněné obnově tohoto hnutí přišel znovu jeho násilný konec, započatý zprvu sice mírně, nicméně plánovitě právě po událostech února 1948.

V září toho roku jsem tedy připutoval do Prahy jako novopečený žák státní grafické školy. Nejprve jsem bydlel u své tety Marie v Braníku, ale záhy jsem byl, kde tehdy žili ještě její čtyři synové, vyměnil za klidnější sídlo v Nuselském údolí. Začátek studia v oddělení užité grafiky a knižní ilustrace u profesora Jaroslava Vodrážky byl plný vzrušivých dojmů a prožitků. Ani na další profesory této jedinečné školy nemohu zapomenout – zvláště na Petra Dillingera – a samozřejmě ani na spolužáky, z nichž někteří později dosáhli vrcholů našeho výtvarného kumštu. O všech by se dalo hodně psát, právě tak jako o tehdejší Praze. Mne na předním místě lákala klasická díla v galeriích a výstavní síně, ač se do nich už pomalu začal vtírat režimem prosazovaný „socialistický realismus“ (nad díly, ja-

kými bylo například Čumpelíkovo *Díkůvzdání českého národa Josifu Vissarionoviči Stalinovi*, se mi chtělo zvracet...). O své študácké Praze bych se mohl opravdu široce rozepisovat, ale příliš bych se vzdálil od základního motivu tohoto spisování.

Tedy zpět ke skautingu. I na něj došlo, když jsem se v novém prostředí trochu rozkoukal a zaběhl. Prvým krokem bylo vyhledat Dr. Karla Skálu – Číla, kterého mi tak vřele doporučil plzeňský Šiwo. Jenomže ono nebylo vůbec jednoduché tohoto bratra sehnat, někde ho zastihnout. Byl zřejmě v těchto dnech příliš zaměstnán. Zkoušel jsem to prostřednictvím dalších skautů z jeho okolí, dvakrát jsem se dostavil tam, kde měl určitě být, ale bez úspěchu.

Pak se však přihodilo cosi, co přineslo v mém úsilí o nové kontakty obrat. Náhodou jsem v Praze potkal kamaráda Standa Křížka, se kterým jsem v Příbrami, hned v květnu 1945, začal skautovat. Teď pracoval jako výtvarník v propagačním oddělení jednoho velkého podniku. „A jestlipak ještě skautuješ?“ zeptal jsem se ho. „No samozřejmě, a moc dobře,“ zněla odpověď. V dalším rozhovoru jsem se dozvěděl, že je členem roverského kmene „G“ Mirko Vosátky. Bezmála jsem nechtěl věřit svým uším – toho Vosátky, jenž napsal knížky *Skautský rok*, *Vodáci ahoj!*, *Táboření* a další?

Roverský kmen „G“ byl nazván podle Vosátkovy přezdívky Grizzly a měl pověst vyslovené skautské elity. A tam že se dostal Příbramák Standa? Bylo tomu tak, a právě Standa Křížek měl zásluhu na tom, že jsem se v kratičkové době stal členem tohoto kmene i já. V té době si už Vosátka dával dobrý pozor na to, s kým navázat nový kontakt. Byl mezi prvními skautskými činovníky, které postihl nátlak komunistických mocipánů. Během osudného osmačtyřicátého roku se musel vzdát všech svých funkcí, tedy okrskového velitele Junáka v Praze 4 a v Praze 19, oblastního kapitána vodních skautů, i vedení své-

ho vodáckého oddílu s číslem 40. Právě na majetek tohoto oddílu si nedlouho po „vítězném únoru“ nabrousili zuby funkcionáři tehdejšího komunistického Svazu české mládeže. Když jednou přišli Vosátkovi skauti do své klubovny, našli tam zurážené zámky a uvnitř neznámé lidi, kteří vyděšeným chlapcům sdělili, že už tam nemají co pohledávat. Totéž se opakovalo i v oddílové loděnici, z níž byly ukradeny všechny čtyři pramice, 40 pádel, lana a další vybavení, navíc i zcela osobní věci skautů. Všechny protesty a hledání spravedlnosti byly marné, Mirko Vosátka zůstal tedy po zbytek roku 1948 a ještě po dvě příští léta činný jen v úzkém kruhu roverů, kteří se dál pokoušeli nést pochodeň či alespoň světélko násilně udušeného skautského hnutí. Vzpomínky na prožitky v tehdejší kmen „G“ zůstávají pro mne i po uplynulém půlstoletí živé a silné. Bylo to údobí nového poznávání, inspirací a třibení názorů – filozofie se prolínala se skautskou praxí.

Mé kontakty s Vosátkou přetrvaly i poté, co v dalších temných letech kmen „G“ skončil. Znamenají významnou část mého života, ke které se v těchto vzpomínkách ještě vrátím samostatnou kapitolou.

Ted' ale musím ještě pohovořit o bratru Čílovi. Seznámení s oslnivým Vosátkou způsobilo, že jsem už přestal usilovat o navázání kontaktu s doktorem Skálou. Na jaře následujícího roku jsem se však dozvěděl o událostech, které krutě zasáhly do života tohoto člověka. Komunistický puč v únoru 1948 s nástupem totalitního režimu vznítily myšlenky k odporu, které příštího roku vyvrcholily v pokus o státní převrat, označovaný později jako „Případ JUDr. Jaroslava Borkovce a jeho skupiny“. Tato ilegální polovojenská skupina měla promyšlený plán zahájit v určený den revoluční akci s cílem vrátit naši zemi k režimu svobody a demokracie.

Byl to právě JUDr. Karel Skála – Číl, tehdy zaměstnanec ministerstva vnitra, který usiloval o to, zapojit do povstání

i skauty. „Den D“ – zahájení státního převratu – byl stanoven na noc ze 16. na 17. května 1949. Profesor Václav Černý píše ve své knize *Paměti*: „*Tato akce byla reálná a byla vůbec nejdohodlaněji a nejradiálněji pojatým výkonem branné demokratické rezistence... Plán převratu byl ale prozrazen a StB se zapojila do konspirace a převzala nad povstáním kontrolu. V Praze-Dejvicích kolem Vítězného náměstí, kde měla akce v nočních hodinách začít, bylo vše obklíčeno StB, která čekala, až se lidé shromáždí v nástupních prostorách, školách, skautských klubovnách, a pak je zatýkala... Během osmačtyřiceti hodin bylo zatčeno sto dvanáct důstojníků a poddůstojníků a čtyřiapadesát civilistů.*“

Tak i skautskou složku povstání, reprezentovanou dr. Karlem Skálou, jeho ženou Dagmar a Jiřím Navrátilem, postihl soudní proces s následným dlouhým vězněním. Číl musel v kriminálech a pracovních lágrech strávit 15 let, Dagmar Skálová – skautsky Rakša – dokonce ještě o rok více, a s nimi samozřejmě i mnoho dalších skautů. Na tomto místě musím konstatovat, že kdyby se mi tenkrát při příchodu do Prahy podařilo bratra Číla zastihnout a vplout do jeho společenství, s největší pravděpodobností bych za těmi mřížemi skončil také.

Až po dlouhých letech jsem se s doktorem Skálou setkal osobně. Bylo to v období bouřlivého roku 1968, kdy se opět v naší zemi obnovovalo skauting. Náš Číl se samozřejmě opět zapojil do činnosti tohoto hnutí, dlouhá léta v kriminálech ho nezlomila. Zorganizoval v Praze ve vinohradském Národním domě kurzy pro nové činovníky Junáka, kam mě pozval přednášet na téma skautské symboliky. Do tohoto času patří i seznámení s mnoha jinými pozoruhodnými osobnostmi. To by však mohla být další obsáhlá kapitola.